

5. Жолдак Б. Гальманах / Б. Жолдак. – К.: Факт, 2007. – 248 с.
6. Забужко О. Польові дослідження з українського сексу: [роман] / О. Забужко. – [9-е вид.]. – К.: Факт, 2007. – 176 с.
7. Іздрік. Острів Крк та інші історії: [повість, новели, автокоментар] / Ю. Іздрік. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1998. – 120 с.
8. Іздрік Ю. Подвійний Леон / Ю. Іздрік. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. – 204 с.
9. Ірванець О. Очамиря: [повість та оповідання] / О. Ірванець. – К.: Факт, 2003. – 184 с.
10. Ірванець О. Рівне/Ровно (стіна): [нібито роман] / О. Ірванець. – Львів: Кальварія, 2002. – 189 с.
11. Карпа І. 50 хвилин трави: [новели] / І. Карпа. – Львів: Кальварія, 2006. – 238 с.
12. Матіос М. Містер і місіс Ю-Ко в країні укрів. Mr. & Ms. U-Co in country UA / М. Матіос. – Львів: ЛА «Піраміда», 2006. – 136 с.
13. Пиркало С. Зелена Маргарита: [повість, оповідання] / С. Пиркало. – К.: Факт, 2007. – 184 с.
14. Пиркало С. Не думай про червоне: [роман не для молодшого шкільного віку] / С. Пиркало. – [2-е вид.]. – К.: Факт, 2006. – 260 с.
15. Поваляєва С. Екзгумація міста: [новели] / С. Поваляєва. – Львів: Кальварія, 2006. – 160 с.
16. Процюк С. Жертвопринесення: [роман] / С. Процюк // Кур'єр Кривбасу. – 2003. – № 161. – С. 23-102.
17. Ульяненко О. Серафима: [роман] / О. Ульяненко. – К.: Нора-Друк, 2007. – 240 с.

УДК 811.161.2'37

Г. М. Віняр

ТВОРЕННЯ НОВИХ ІМЕННИКІВ БАГАТООСНОВНИМИ СПОСОБАМИ (НА МАТЕРІАЛІ ГАЗЕТИ «УКРАЇНА МОЛОДА»)

Віняр Г. М. Творення нових іменників багатоосновними способами (на матеріалі газети «Україна молода»).

У статті розглянуто словотвірну структуру складних і складноскорочених іменників, що виникли в українській мові останнім часом. Матеріалом дослідження послужили публіцистичні та інформаційні тексти газети «Україна молода» за 2005–2006 роки. Способи творення нової лексики в засобах масової інформації певною мірою відбивають тенденції сучасного новотворення загалом.

Ключові слова: композити, юкстапозит, аббревіатура, багатоосновні способи словотвору, новотвір.

Віняр А. Н. Образование новых имен существительных многоосновными способами (на материале газеты «Україна молода»).

В статті розглядається словообразовательна структура складних і складносокращених імен существительных, возникших в українському мові за останнє час. Матеріалом дослідження послужили публіцистичні та інформаційні тексти газети «Україна молода» за 2005–2006 роки. Способи утворення нової лексики в засобах масової інформації в певній мірі відображають тенденції сучасного новостворення в цілому.

Ключові слова: композит, юкстапозит, аббревіатура, багатобазисні способи утворення, новостворення.

Vinyar A. N. Formation of new names of nouns by the multibasic ways (on a material of the newspaper "Ukraine is young").

The article deals with the word formation structure of complex and complexabbreviated names of the nouns which have arisen in the Ukrainian language lately. As a material of research the publicistic and information texts of the newspaper "Ukraine is young" for 2005-2006 years. The ways of formation of new lexicon in mass media in the certain degree reflect the tendencies of modern newformation as a whole.

Key words: a composite, a ukstaposite, abbreviation, multibasic ways of wordformation, newformation.

Найбільшу групу новотворів серед іменників складають слова, що мають у своїй структурі дві і більше твірні основи. Такі деривати об'єднують кілька класів структурних одиниць, які різняться способом творення. До цієї групи способів словотворення належать основоскладання (композиція), словоскладання (юкстапозиція) та скорочення (аббревіація). Поділ складних слів на композити і юкстапозити часто не визнається дослідниками, однак, як зазначає Н. Ф. Клименко, «при вивченні одного зрізу мови їх доцільно розрізняти для того, щоб виявити характерні тенденції словотвору певної мови, з'ясувати синтаксичну та семантичну основу формування різнотипних складних слів» [1, 4]. Творення складних слів переживає останніми десятиліттями період бурхливого розвитку. Окремі моделі словоскладання розвинулися в українській мові під впливом структури запозичень складного типу.

У газеті "Україна молода" найбільшою мірою представлені нові іменники, утворені способом словоскладання (юкстапозиція). Для юкстапозитів характерне складання двох і більше оформлених слів або форм слів без сполучних голосних. Юкстапозити – це переважно слова, що складаються з двох іменників, у яких одна частина – прикладка, що поєднується з пояснюваним елементом. Вказуючи на ознаку предмета, прикладка разом з тим дає йому другу назву. Іменник, означуваний прикладкою, виступає основною назвою, а прикладка – уточнюючою, деталізуючою. Характерною ознакою прикладки є її властивість становити з іменником цілісну єдність: *рок-музикант, реп-зірка, бізнес-коло, фантусовка, інтернет-видання* тощо. Напр.: *Тому навіть про досить драматичне розлучення реп-зірки з дружиною журналісти дізналися не*

одразу, не кажучи вже про звичайних шанувальників виконавця (2005, №37, с. 12); У вересні 2002-го він разом з іншими активістами **фан-тусовки** запустив сайт уболівальників (2005, №62, с. 11). За допомогою словоскладання творяться нові слова шляхом поєднання в одне слово кількох слів без сполучного голосного. Такі новотвори можна поділити на дві групи: складні слова, у яких відмінюється кожна частина, і складні слова, у яких відмінюється тільки останній компонент.

До першої групи належать нові іменники із сурядним зв'язком між складниками (*комедія-трилер, базар-свято-шоу*) та неологізми, побудовані за моделлю «означуване-означуюче» (*книга-аналіз, майстер-ландшафт-ник, прем'єр-регіонал, кілер-підривник*). Напр.: *Учора, в другий день роботи легендарного ярмарку в селі Нові Сорочинці на Полтавщині, національний базар-свято-шоу відвідав Президент Віктор Ющенко (2006, №152, с.1); За рейтингом Світового Клубу Мільйонерів, Nemiroff закріпився у трійці горілчаних брендів-лідерів світу, обійшовши навіть "Абсолют" (2006, №160, с.8).*

Більш продуктивними є іменники другого типу. Для них характерні атрибутивні відношення між складниками, причому слово-атрибут знаходиться у препозиції. Одним із компонентів таких новотворів виступають слова іншомовного походження, серед яких найпоширенішими є:

- арт:** *арт-кав'ярня, арт-організатор;*
- інтернет:** *інтернет-торги, інтернет-агенція;*
- медіа:** *медіафорум;*
- поп:** *поп-королева, поп-діва;*
- піар:** *піар-менеджер, піар-козир;*
- бізнес:** *бізнес-процес;*
- рок:** *рок-фест.*

Семантика зазначених компонентів стосується таких суспільних сфер і явищ, як музика, економіка, преса та інформація. Напр.: *Маркіян Івацкишин біля своєї арт-кав'ярні «Дзига» у Львові, яка вже давно стала культовою (2006, №154, с.6); Про це В'ячеслав Брюховецький розповів на прес-конференції, що відбулася вчора в приміщенні інтернет-газети «Оглядач» (№159, с.2); Медіа-профспілка готова оскаржити рішення мера в суді (2006, №151, с.4); Одну з найяскравіших зірок російського поп-небосхилу Авраама Руссо минулої суботи обстріляли з автомата Калашникова (2006, №153, с.3); Здійснювати програму передбачається шляхом розробки комунікаційної стратегії та її реалізації при використанні різних каналів комунікації, піар-технологій і форм інформаційно-роз'яснювальної роботи (2006, №153, с.4); Люди підозрюють військовиків у свідомому нехлюйстві: у такий спосіб, мовляв, хтось «замітає бізнес-сліди»! (2006, №153, с. 1).*

Також до цієї групи належать слова на зразок *демо-запис, кавер-версія, веб-сторінка, сайд-проект, фешн-індустрія, регбі-клуб*. Напр.: *Розробники курсу планують також запуск навчальної програми з веб-дизайну* (№160, с.6).

За значенням прикладки юкстапозити можна поділити на окремі групи, які абсолютизують, уточнюють якість поняття, предмет чи явище: *інтернет-братія, бізнес-коло, секс-символ, реаліті-шоу*. Напр.: *У цілому напрошується такий висновок: лобістські зусилля вітчизняних **бізнес-кіл** можливо мали б позитивні наслідки, якби було витримано баланс інтересів виробників і споживачів автомобільної техніки* (2005, №60, с. 8); *Подіють, що **секс-символ** спочатку розплакалась, а потім виставила праворічного за поріг* (2005, №60, с. 12).

Способом юкстапозиції можуть поєднуватися запозичені компоненти: *фешн-бізнес, фейс-контроль, продакш-студія, мілітарі-шоу, топ-менеджмент, топ-менеджер*. Напр.: *"Айна, про вас зараз активно заговорили у зв'язку з дизайном гардеробу для Прем'єр-міністра Юлії Тимошенко, але ж ви не перший день у **фешн-бізнесі**"* (2005, №32, с. 10).

Способом юкстапозиції можуть поєднуватися як українські, так і іншомовні компоненти: *лихо-машина, квітка-первоцвіт, людина-зима, машина-шпигун, дівчина-вітер, жінка-гроза, бізнес-коло, Інтернет-кав'ярня, інтернет-лічильник, інтернет-видання, інтернет-оголошення, інтернет-дотепник*. Напр.: *10 січня **інтернет-видання "Телекритика"** опублікувало статтю професора Валерія Івановича* (2005, №11, с. 13); *Люди мають пройти **фейс-контроль**, надати свої особисті дані* (2005, №11, с. 12).

У публікаціях газети "Україна молода" часто вживаються нові іменники, які виникли способом основоскладання (композиції). Для композитів характерне поєднання кількох основ за допомогою інтерфіксів чи без них. Аналізований матеріал дає можливість стверджувати, що композиції утворені переважно на базі вільних словосполучень шляхом основоскладання за допомогою інтерфіксів *о, е*, досить часто з суфіксацією: *нашоукраїнець ← наша + о + Україна + ець; високопосадовець ← висока + о + посада + овець, оскароносець ← оскар + о + носити + ець; носовтирання ← нос + о + втирати + ння; темникописець ← темник + о + писати + ець; європоцентризм ← Європа + о + центр + изм; важковаговик ← важка + о + вага + овик; ціноутворення ← ціна + о + утворити + ення; нафтогін ← нафта + о + гонити*. Напр.: *Все ж кишенькових грошей пересічного "нашоукраїнця" виявилось не настільки багато, щоб розмістити "фірмові" дзигарі* (2005, №8, с. 11); *Восьме в історії "красивого" списку "Піпл" на перших сходинках розмістилася темношкіра "оскароносиця" Холлі Перрі, пліч-о-пліч з якою протягом усіх цих років іде кралечка Джулія Робертс* (2005, №32, с. 10).

Засвідчено в мові газети основокладання за словотвірним зразком "залежний прикметник + іменник". До подібних утворень належать назви осіб, речей, предметів, абстрактних понять і процесів. Зазначені словотвірні категорії переважно утворюються чистим основокладанням, рідше основокладання з суфіксацією: *електрохолдинг* ← *електричний* + *холдинг*; *кисвоцентризм* ← *Київ* + *центризм*; *нафторобітник* ← *нафта* + *робітник*. Кількісно невелику групу складають композити, утворені на основі об'єктної конструкції "іменник + іменник". Вони утворюються чистим основокладанням і є назвами предметів та понять: *машиномісце*, *нафотрейдер*, *м'ясопродукт* тощо. Напр.: *Також планується організувати додаткові паркінги для автомобілів на 1 тис. машиномісць, а паркування біля самого Палацу спорту буде заборонено (2005, №26, с. 3).*

На межі між афіксацією й основокладанням перебувають складні іменники, утворені за допомогою афіксоїдів, які ще називають лексикоморфемами, тому що, зберігаючи лексичну наповненість, вони у своїх функціях наближаються до дериваційних афіксів. У новотворенні беруть участь префіксоїди: **авіа-** (*авіарейд*), **аудіо-** (*аудіорозповідь*), **біо-** (*біопальне*), **зоо-** (*зоокуток*), **кіно-** (*кіноінтонація*), **теле-** (*телеменю*), **радіо-** (*радіопротектор*) та суфіксоїди: **-знавець** (*кафкознавець*), **-ман** (*кіноман*), **-філ** (*їжакофіл*), **-фобія** (*грузинофобія*). Напр.: *Відтак у кінодистриб'юторів було майже 9 місяців, щоб виносити і народити українські саундтреки чи субтитри (2006, №160, с.2); Напад на машину було здійснено тоді, коли журналісти знімали ізраїльський авіарейд на Газу, підкреслює «Рейтер» (2006, №156, с.3); До слова, у світі багато країн виробляють біодизель із тієї сировини, на яку багаті (2006, №48, с.2).*

Іменники, утворені за допомогою основокладання, є назвами осіб (*зернотрейдер*, *прапороший*), медичних (*гіменоластика*), політичних (*коаліцієтворення*) або абстрактних понять (*дитиноцентризм*). Напр.: *Вареникоїди готуються до фіналу конкурсу, призначеного на 24 серпня (2006, №153, с.3); Звичайно, «дитиноцентризм», як зазначив президент Академії педагогічних наук Василь Кремень, повинен бути в основі сучасної освіти (2006, №153, с.8); Згодом комісія лікарів, до складу якої входять педіатр та інфекціоніст Теофіпольської центральної районної лікарні, вирішила провести імуноглобулінопрофілактику всім учням школи (2006, №219, с.2).* Зрідка вживаються композити на позначення абстрактних понять та процесів переважно утворюються за словотвірними типами: з суфіксом **-ння**, **-ість**: *носовтирання* ← *носа* + *о* + *втирати* + *ння*; *ціноутворення* ← *ціна* + *о* + *утворити* + *ння*; *багатовимірність* ← *багато* + *виміряти* + *ність*. Напр.: *"Фахівці "Укрзалізниці" за рекомендацією Антимонопольного комітету України розроблять і затвердять документи, що визначатимуть порядок ціноутворення на додаткові послуги" (2005, №24, с. 3); Продуктивно організувавши роботу*

кормережі, можна сміливо відійти від обридлих, хоча й уміло скопійованих шаблонів підприємського TV і показати аудиторії Україну в усій її багатомірності (2005, № 10, с. 13).

Складні іменники в публікаціях газети "Україна молода" виступають не лише засобом номінації нових явищ дійсності, але й уживаються з метою посилення виразності: *носотирання, темникописець*.

Значного поширення на сторінках газети "Україна молода" набула аббревіація, яка виступає засобом концентрації в одному слові значення складеної назви. Її можна поділити на частковоскорочені аббревіатури, скорочення ініціального типу, новотвори, які складаються з початкових частин слів, та багатокомпонентні ланцюжкові утворення. Частковоскорочена аббревіація – це скорочення не всіх компонентів базового словосполучення, вони характеризуються наявністю повного слова. У сучасному новотворенні виявляють активність такі моделі оформлення частковоскорочених слів:

1. Аббревіатури, утворені на базі узгодженого словосполучення "прикметник – іменник", у яких усічена частина прикметника приєднується до повного головного слова:

політокупант ← *політичний окупант*
інформпростір ← *інформаційний простір*
міжбанк ← *міжнародний банк*
онкопроцес ← *онкологічний процес*
адмінресурс ← *адміністративний ресурс*
спецефект ← *спеціальний ефект*
спецконтингент ← *спеціальний контингент*
спецприймальник ← *спеціальний приймальник*.

Напр.: *Інакше нічим не пояснити, з якої причини розговорився в "Независимой газете" чорний магістр усіх політичних магій, відомий ефектолог і політокупант Гліб Павловський (2005, №237, с. 5).*

2. Скорочення, які нагадують складні слова, оскільки усічення приєднується до повного слова за допомогою сполучного голосного:

євростандарт ← *європейський стандарт*
єврокомісар ← *європейський комісар*
єврокомісія ← *європейська комісія*
євроклуб ← *європейський клуб*
єврокубок ← *європейський кубок*
євроліга ← *європейська + о + ліга*
євроробота ← *європейська + о + робота*
євростандарт ← *європейський + о + стандарт*
єврокомісія ← *європейська + о + комісія*
екосистема ← *екологічна + о + система*.

З'явившись в останнє десятиліття, аброморфема *євро-* виявляє найбільшу активність в оформленні часткових скорочень. Напр.: *Країці українські командири провели в євролізі ФІФА перші матчі "плей-оф" (2005, №35, с. 14).*

3. Аббревіатури, у яких представлені найвагоміші з номінативної точки зору компоненти. Здебільшого це умовні назви, побудовані за моделлю часткових скорочень:

Укртелеком ← *українські* + *телефонні* + *комунікації*
тервибочком ← *територіальний* + *виборий* + *комітет*.

Напр.: *Біля селища Демидівка Пирятинського району Полтавщини постраждали внаслідок вибуху двоє працівників Укртелекому (2005, №60, с. 2).*

Ініціальний тип аббревіації – це утворення складноскорочених слів від початкових звуків чи букв.

Звуковий тип складають слова, утворені поєднанням початкових звуків слів: *КСУ – Конституційний суд України; ОДА – Обласна державна адміністрація*. Напр.: *Захист капіталовкладень ґрунтуватиметься на принципах і засадах СОТ (Світова організація торгівлі) (2005, №159, с. 9).* Особливість цього типу полягає в тому, що слова читаються як звичайні.

Буквений тип складають слова, утворені від назв початкових букв (слово вимовляється за назвами букв): *ПДВ (пе-де-ве), ОБСЄ (о-бе-ес-е), ЦВК (це-ве-ка)*. Напр.: *У лютому в Києві почне роботу місія іноземних спостерігачів бюро ОБСЄ (2005, №134, с. 5).* Буквено-звуковий (змішаний) тип – це слова, утворені поєднанням звуків і букв: *УЄФА (у-є-фа)*.

Напр.: *Мета "россонері" нині – саме четверте місце в "зоні Ліги чемпіонів" і взяття Кубка УЄФА (2005, №127, с. 8).* Як свідчить матеріал газетних публікацій, ініціальний тип є продуктивним у його перших двох різновидах (звуковий і буквений), змішаний використовується рідко.

Значна кількість складноскорочених слів стає основами для утворення нових слів за допомогою суфіксації (*КРУ → "КРУшник", ДАІ → даішник, СБУ → есбеушник, УНСО → унсовець, КОП → "копівець"*). Напр.: *Українським підприємствам навряд чи варто розраховувати на появу партнерів із середовища держав-"фатфівців" (від FATF) (2005, №169, с. 8).*

Засвідчено ряд новотворів, які складаються з початкових частин слів (поскладові аббревіатури): *музфест ← музичний фестиваль; страйкком ← страйковий комітет; речдок ← речовий доказ*. Напр.: *Цей бренд є офіційним спонсором Roskilds Festival – найбільшого музфеста просто неба, де збираються більше 250000 прихильників гарного пива (2005, №168, с. 16); До речі, на суді вплив іще один "речдок" провини рескомівців: посвідчення громадського інспектора згаданого комітету, виписане "фігурантами" власнику забудови паркінгу (2005, №22, с. 3).*

Багатокомпонентними ланцюжковими утвореннями є аббревіатури, що містять не менше трьох компонентів. Аббревіатурне оформлення

багатокомпонентних новотворів відбувається за двома типами:
1) частковоскорочені багатоеlementні аббревіатури з кінцевим компонентом у вигляді повного слова:

держприкордонслужба ← *державна прикордонна служба*
держподатревізор ← *державний податковий ревізор*
держподатінспектор ← *державний податковий інспектор*
міськторгбізнес ← *міський торговельний бізнес*
райспорткомітет ← *районний спортивний комітет*.

Напр.: *Щоб провести валюту через митницю, росіянин заховав гроші у банку з варенням, повідомив прес-центр Держприкордонслужби України (2005, №60, с. 2).*

Таким чином, нові аббревіатури досить активно продукуються в українській мові новітнього періоду й використовуються в публікаціях газети "Україна молода".

Дослідження публіцистичних та інформаційних текстів газети «Україна молода» за 2005-2006 роки виявило 576 новотворів, що виникли внаслідок багатоосновного словотвору; кількісно найбільш представлені юкстапозити, активізація яких пов'язана з посиленням аналітичних рис в українському словотворенні, глобалізаційних впливів; успішно конкурує з іншими багатоосновними способами аббревіація, передусім часткові скорочення.

Література

1. Клименко Н.Ф. Словотворча структура і семантика складних слів у сучасній українській мові / Ніна Федорівна Клименко. – К.: Наукова думка, 1984. – 257 с.

УДК 811.161.2'37

Г. Г. Демиденко

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІМІЧНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Демиденко Г. Г. Структурно-семантичні особливості мимічних фразеологізмів.

У статті йдеться про структурно-семантичні особливості одного з різновидів паралінгвістичних фразеологізмів, зокрема мимічних, у яких зафіксовано мовний досвід народу, стереотипність його мислення, відображено емоційно-вольову сферу життя, інакше кажучи, закодовані етнопсихологічні характеристики; мимічні фразеологізми диференційовано відповідно до особливостей погляду, виразу очей, мимічних реакцій, у яких беруть участь окремі частини обличчя, а також дій, що виражають фізіологічні зміни обличчя.

Ключові слова: паралінгвістичний фразеологізм, мимічний фразеологізм, мимічна реакція, фізіологічні зміни.

Демиденко А. Г. Структурно-семантические особенности мимических фразеологизмов.